

Vida i obra de Pau Vila i Dinarès (1881-1980)*

Joan Nogué i Font

Universitat de Girona

Maria Dolors Garcia Ramon

Universitat Autònoma de Barcelona

Pau Vila i Dinarès ha estat sens dubte el geògraf català més influent d'aquest segle. Tot i que fins els quaranta anys es dedicà més a la pedagogia que a la geografia, el fet és que la seva faceta com a geògraf és la més coneguda i la més important. Pau Vila introduí a Catalunya la metodologia de l'escola regional francesa, aplicada en aquest cas a la comarca, una unitat territorial de dimensions més reduïdes que la regió francesa. El seu profund coneixement del país li permeté afrontar amb èxit un magne projecte de divisió territorial de Catalunya, encarregat pel govern autònom català l'any 1931. Com a President de la Societat Catalana de Geografia i del Centre Excursionista de Catalunya, contribuí enormement a la divulgació de la geografia entre els cercles no acadèmics. Un exili forçós després de la Guerra Civil espanyola el portà a Colòmbia i a Veneçuela, països on se'l recorda per la seva ingent producció geogràfica i per l'impuls donat a la consolidació i institucionalització dels estudis geogràfics. Tot plegat és el que aquest article presenta a continuació.

* Aquesta aportació s'inspira fonamentalment en un article sobre Pau Vila dels mateixos autors publicat a *Geographers. Bio-Bibliographical Studies*, 13, 1991, pp. 133-140.

Trajectòria personal i professional

Pau Vila i Dinarès va nèixer a Sabadell el 29 de juny de 1881, en el marc d'una família amb pocs recursos econòmics. La feina del pare –obrer tèxtil– obligà la família a traslladar-se diverses vegades de lloc, fins acabar establint-se, finalment, a Barcelona. Es feia difícil mantenir una família de vuit fills amb un sol sou. És per això que Pau, el fill més gran col·laborà ja des dels onze anys en l'economia familiar, treballant al costat del seu pare, com a teixidor de roba fins que tingué vint-i-un anys. El món del tèxtil li seria familiar fins i tot a través de la seva muller (treballadora d'una fàbrica tèxtil), amb la qual es casaria el 1903.

Aquests primers vint anys de la seva vida marcaran profundament la seva posterior trajectòria. La Barcelona de principis de segle –la que Pau Vila visqué– era el nucli més important, a Espanya, del pensament anarquista i, per tant, era molt rica en experiències llibertàries i anarquistes, com escoles nocturnes i ateneus per a obrers, centres culturals o col·leccions editorials i publicacions periòdiques de tendència anarquitzant. Potser per influència del seu pare –un home d'idees més aviat progressistes–, Pau Vila es familiaritzà ràpidament amb aquests cercles i participà ben aviat en les seves activitats. Aquests contactes sovintejats amb les idees anarquistes, alhora que la seva intensa formació autodidacta, varen contribuir de forma significativa al desvetllament de la seva primera vocació professional: la de pedagog.

Pau Vila volia ser mestre i ho aconseguí, per primera vegada, el 1902, moment en què se li encarrega una classe en un ateneu obrer de tendència anarquitzant, vinculat a l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia. Aquest gran pedagog i ideòleg seria executat poc més tard sota l'acusació d'haver estat un dels instigadors de la revolta barcelonina que portà sota l'acusació d'haver estat un dels instigadors de la revolta barcelonina que portà a la Setmana Tràgica de 1909. Pau Vila mantingué algun altre contacte amb l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, però ben aviat se'n distancià. L'any 1905 funda l'Escola Horaciana, de la qual serà mestre i director fins a l'any 1912. L'esmentada escola és una fita important en la història de la renovació pedagògica a Catalunya i a Espanya. La tolerància, el diàleg, la coeducació, la llibertat n'eren els principis rectoris. Esperonat per les teories rosseauianes, Vila utilitza ja ara l'excursionisme com a eina per posar en contacte l'alumne amb la natura. Es tractava, en definitiva, d'una experiència pedagògica innovadora i progressista, que durà poc (set anys), però que deixà un empremta i un record inesborrables en els seus alumnes.

L'any 1912, Pau Vila, pensionat per la *Junta de Ampliación de Estudios* de Madrid, se'n va a estudiar a l'*École des Sciences de l'Éducation* de Ginebra. Era aquesta una institució consagrada a la psicologia infantil i a la renovació pedagògica, fundada per Edouard Claparède i Pierre Bobet. Aquesta fou la seva primera sortida professional a l'estranger, però no pas l'última. Més tard, ja com a geògraf, Vila tornaria a sortir fora per aprendre, intercanviar experiències i

establir contactes. Aquest fou, també, el seu primer contacte amb l'escola geogràfica francesa, ja que sembla que allí descobrí la *Géographie Humaine* de Jean Brunhes.

Vila torna a Barcelona i es fa càrrec de la direcció del col·legi «Nou Mont d'Or» durant el curs 1913-1914. El mateix 1914, Pau Vila és cridat a dirigir el tot just fundat «Gimnasio Moderno» de Bogotà, a Colòmbia. Els primers contactes amb els fundadors d'aquesta institució de renovació pedagògica s'establiren precisament durant la seva estada a Ginebra i també a través del veneçolà de naixement Joan Palau Vera, un altre pedagog i geògraf, conegut a Barcelona per les seves publicacions escolars. Vila dirigí el «Gimnasio Moderno» de 1914 a 1918. En aquesta primera etapa americana el govern colombià li edità una adaptació de *El Quijote* per a infants. Es tractava, de fet, d'un dels resultats de la seva participació en els actes per la colònia espanyola de Bogotà amb motiu del centenari de la mort de Cervantes.

Els contactes de Pau Vila amb la geografia havien estat fins ara més aviat escassos. En realitat, s'havia interessat per la geografia més com a pedagog que no pas pròpiament com a geògraf. Fins i tot la seva primera publicació geogràfica, la *Geografía Física y Astronómica* (1915), formava part d'una col·lecció de manuals escolars. És cert, tanmateix, que des de sempre havia manifestat una especial predilecció per la geografia. Així, per exemple, en la seva etapa de pedagog, solia reservar-se els ensenyament d'història i de geografia, i els seus alumnes de l'Escola Horaciana ens recorden la utilització dels textos d'Elisée Reclus en les seves classes. Amb tot, és en tornar de Colòmbia, als seus quaranta anys, quan Pau Vila decideix dedicar-se de ple a la geografia, possiblement coincidint amb el fet que hi havia un buit important en els estudis geogràfics escolars després de la mort de Palau Vera. És així com el 1920 ens el trobem ja de professor de Geografia Humana en els Estudis Normals de la Mancomunitat de Catalunya. La decisió és ferma: l'any 1921, subvencionat per l'esmentada Mancomunitat i per l'Ajuntament de Barcelona, Pau Vila realitza una fructífera estada de tres mesos de duració a l'*Institut de Géographie Alpine*, de Grenoble, fundat i dirigit per Raoul Blanchard. Ara com a geògraf, Pau Vila travessa de nou la frontera i, a través de Blanchard, entra en contacte directe amb el corrent més innovador de la geografia del moment: l'escola regional francesa, impulsada per Paul Vidal de la Blache.

En tornar de Grenoble, l'activitat geogràfica de Pau Vila és notòria. El gener de 1922 publica en el *Butlletí dels Mestres* l'article «Els corrents moderns de la Geografia», amb la col·laboració del geòleg Jaume Marcet. Es tracta d'una visió general dels mètodes pedagògics per a l'ensenyament de la geografia utilitzats a les escoles de mestres suïsses i franceses i de com aquests mètodes es poden aplicar al nostre país. En els butlletins dels anys 1922 i 1923 hi ha nombrosos comentaris sobre l'obra i la vida de geògrafs francesos. Per aquests mateixos anys dirigeix l'edició castellana de la *Géographie Universelle* de Paul Vidal de la Blache i Lucien Gallois i la secció geogràfica de l'Enciclopèdia de Catalunya de l'Editorial Barcino. Convida, a més, a destacats geògrafs francesos a fer con-

ferències i a impartir cursos i, alhora, ell mateix esdevé un dinàmic conferenciant arreu de Catalunya. Raoul Blanchard, per exemple, fou un dels més assidus visitants, impartint cursets sobre geografia humana i sobre geografia de muntanya els anys 1922, 1924 i 1925. L'any 1929 organitzà una excursió pels Pirineus catalans per a professors i alumnes de geografia de la Universitat parisenca de la Sorbonne. En aquest mateix sentit, uns anys més tard seria l'amfitrió d'una visita d'un grup de geògrafs francesos interessats per Catalunya i encapçalats per Emmanuel de Martonne. L'any 1926 publica l'obra *La Cerdanya*, una monografia regional sobre aquesta petita vall pirinenca, que se sol considerar la primera pedra en els estudis geogràfics catalans contemporanis. Entre 1929 i 1935, apareixeran els nous petits volums del *Resum de Geografia de Catalunya*. També l'any 1929 inicia la seva llarga col·laboració periodística al diari *La Publicitat*. Amb un gran estil literari, un ric vocabulari i una remarcable claredat d'exposició, Vila, en la seva columna, aconsegueix fer amens i populars els temes geogràfics més diversos. Uns quants anys més tard, aquests articles serien aplegats en dos volums, titulats *Visions geogràfiques de Catalunya*.

La dècada dels anys 30 fou especialment intensa en la vida de Pau Vila com a geògraf. En realitat, des d'un punt de vista social i polític, foren un anys de gran transcendència per a tots els catalans i espanyols: caiguda de la Monarquia, instauració de la República, esclat de la Guerra Civil i inici de la Dictadura, tot plegat en menys de deu anys. La proclamació de la República espanyola, l'any 1931, representa per a Catalunya la recuperació de l'autonomia i de l'autogovern, a través de la reinstauració de la Generalitat de Catalunya. Una de les tasques prioritàries de la Generalitat serà l'establiment d'una nova divisió territorial, en consonància amb una antiga reivindicació del moviment cultural i polític català, que rebutjava les quatre províncies instaurades pel poder central l'any 1833. A aquests efectes es constituí una ponència d'estudi, de la qual Pau Vila seria designat vicepresident. Ell fou, certament, l'inspirador i el màxim artífex de la nova divisió territorial, basada en la divisió del país en nou regions i en trenta-vuit comarques. Mai, però, deixà l'ensenyament de la geografia: l'any 1931 era nomenat professor de geografia de l'Escola Normal de la Generalitat i professor de Geografia Econòmica de la institució d'Estudis Comercials, de la qual fou Secretari; l'any 1932 es convertia en professor de Geografia de Catalunya dels Estudis Universitaris Catalans. Tampoc deixà banda l'assistència als Congressos Internacionals de Geografia, present en algun d'ells com a delegat de la Generalitat de Catalunya. Assistí al de 1931, celebrat a París, al de 1934, celebrat a Varsòvia i al de 1938, a Amsterdam. Durant els anys 1932 a 1935 fou President del Centre Excursionista de Catalunya i també, a partir de 1935, de la recentment creada Societat Catalana de Geografia, entitat filial de l'Institut d'Estudis Catalans. És important recordar que Pau Vila féu intenses gestions davant del Ministre d'Instrucció Pública per aconseguir la implantació d'una Facultat de Geografia a les universitats espanyoles i, en particular, a la Universitat de Barcelona. Tanmateix, els esdeveniments polítics desgavellaren aquest projecte de forma definitiva.

La Guerra Civil espanyola va durar tres anys, de 1936 a 1939. Les forces republicanes i democràtiques varen perdre la contesa i Pau Vila s'hagué de refugiar inicialment a França, com la quasi totalitat de geògrafs i d'intel·lectuals catalans de l'època. Comença així un llarg exili, que durarà més de vint anys. Comença així, també, la seva segona etapa americana.

L'exili a França és molt breu. El mateix 1939 el trobem ja a Colòmbia, fent de professor de geografia a l'*Escuela Normal Superior* i a l'*Instituto Pedagógico Nacional*, ambdós a Bogotà. Amb l'entusiasme i dedicació que el caracteritzaven, Pau Vila reinicià a Colòmbia la seva carrera geogràfica. El 1945 formà part de la comissió que elaborà els programes de geografia per als sis cursos de batxillerat colombià. El mateix any publicà una altra de les seves obres importants: la *Nueva Geografía de Colombia*, que representà una veritable renovació metodològica en el tractament geogràfic d'aquell país. A partir de 1947, Vila s'instal·la a Caracas, Veneçuela, contractat, en principi temporalment, pel Ministeri d'Educació veneçolà. Es tractava d'organitzar i dirigir el departament de geografia de l'*Instituto Pedagógico* de Caracas, una institució destinada a la formació dels professors d'ensenyament secundari. El contracte s'allargarà indefinidament, fins a la seva jubilació.

L'etapa veneçolana, del 1947 al 1962, és una de les més fructíferes de la seva vida professional. L'empremta de Pau Vila en la geografia veneçolana és palpable i notòria encara avui. A l'*Instituto Pedagógico* de Caracas, Pau Vila «creà escola». Amb els seus deixebles i per encàrrec del govern veneçolà, escriví una magna geografia de Veneçuela, que aparegué en dos volums. El primer, titulat *El territorio nacional y su ambiente físico*, es publicà l'any 1960 i, l'any 1961, obtingué el Premi Atwood, concedit a Buenos Aires per l'*Instituto Panamericano de Geografía e Historia* a la millor obra geogràfica publicada en el continent en un període de deu anys. El segon volum apareixerà l'any 1965, sota el títol *El paisaje natural i el paisaje humanizado*. Durant aquesta etapa, el govern veneçolà el comissionà reiteradament en diverses missions científiques: *Seminario Regional de Educación de América Latina* (Caracas, 1948), *Asamblea General del Instituto Panamericano* (Mèxic, 1955) i Congressos Internacionals de Geografia de Rio de Janeiro (1956) i Estocolm (1960). L'any 1961, als vuitanta anys, es jubila i torna a Barcelona, després d'un llarg i forçat exili.

La jubilació oficial no va interrompre per res el seu treball, tot i que no ve de més remarcar que Pau Vila tenia un ull cegat des del seu naixement. Si bé s'instal·là a Barcelona, continuà visitant anualment Caracas fins el 1978, quan li faltava poc per complir els noranta-set anys; solia passar els quatre mesos d'hivern barceloní a l'altra banda de l'Atlàntic. La jubilació l'havia sorprès amb tot un seguit de projectes a les mans, que calia i volia acabar, entre ells l'obra *Visiones geo-históricas de Venezuela* (1971). A Barcelona, s'incorporà al Consell de Redacció de la monumental *Geografía de Catalunya*, dirigida per Lluís Solé i Sabarís. Pau Vila contribuí a aquesta obra amb una nova monografia sobre *La Cerdanya* i amb un aprofundit estudi sobre la geografia urbana de Barcelona,

que ampliaria més tard en l'obra *Barcelona i la seva rodalia al llarg dels temps* (1974, en col·laboració amb Lluís Casassas i Simó).

Durant els últims anys de la seva vida, Pau Vila rebé gran quantitat d'homenatges en reconeixement de la seva tasca: l'any 1971 el President de la República de Veneçuela li concedeix l'*Orden de Andrés Bello*; el 1976 fou nomenat «Profesor Honorario de la Universidad Central de Venezuela» i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes; el 1979 Doctor *Honoris Causa* per la Universitat Autònoma de Barcelona. Finalment, després d'una intensa trajectòria vital i professional, Pau Vila morí a Barcelona el 15 d'agost de 1980, als noranta-nou anys.

El seu pensament, les seves idees geogràfiques

És molt remarcable el nombre de mestres d'escola entre els capdavanters de la geografia catalana: J. Palau Vera, Miquel Santaló, Pere Blasi i també Pau Vila eren grans geògrafs, que mai deixaren de ser grans mestres. S'ha dit, fins i tot, que la figura del mestre (pedagog)-geògraf és un dels trets definitoris de la geografia catalana. Sigui com sigui, el cert és que a Catalunya es donà, a principis de segle, un intens moviment de renovació pedagògica, que perseguia una pedagogia activa contrària al memorisme i a l'adquisició de coneixements a través, únicament, dels manuals escolars. Els pedagogs veien en la nova geografia –ben apartada de les tradicionals llistes memorístiques d'accidents geogràfics– una excepcional capacitat didàctica. L'excursió científica escolar, per exemple, esdevingué un dels pilars dels moviments de renovació pedagògica. Pau Vila fou dels primers en posar-la en pràctica, tant en la seva Escola Horaciana com, més tard, en l'Escola Normal de la Generalitat. Vila mantingué sempre aquesta doble faceta de mestre-geògraf, si bé a partir de 1918 emfasitzà cada cop més la seva vessant com a geògraf.

Pau Vila torna de Grenoble entusiasmat amb el mètode regional francès i disposat a posar-lo en pràctica a Catalunya. *La Cerdanya*, publicada l'any 1926, en serà el primer resultat. Escrit quan ja tenia quaranta-cinc anys, es tracta del primer llibre important en la seva trajectòria com a geògraf. És, alhora, una fita essencial per entendre l'evolució dels estudis geogràfics a Catalunya al llarg del segle XX. Fins i tot, hom ha arribat a parlar de la geografia catalana «abans» i «després» de *La Cerdanya*.

No podem oblidar alguns precedents immediats de l'obra de Vila, com el llibre del geògraf català Miquel Santaló *Per l'estudi de Catalunya. Assaig monogràfic: el Gironès*, publicat l'any 1923. Santaló coneixia la geografia d'arrel vidaliana pel fet d'haver estudiat a Madrid amb Juan Dantín Cereceda (1881-1943), l'introduïdor de l'escola geogràfica francesa a Madrid. Tanmateix, el llibre de Santaló és més un assaig exploratori, una proposta de treball que no pas una peça polida i ben acabada. Té la virtut, això sí, de propugnar la necessitat de realitzar estudis monogràfics de les comarques catalanes com a camí per al

coneixement geogràfic del país. Pau Vila recull la proposta, la fa seva i la plasma a *La Cerdanya*, amb un mètode ja molt més acurat. L'autor és del tot conscient de la novetat del mètode a Catalunya i així ho anuncia clarament en la introducció: «Iniciem amb aquest volum un nou gènere d'estudis a Catalunya... *La Cerdanya* és la primera pedra dels estudis geogràfics comarcals de les terres catalanes... Guiats sobretot pels moderns corrents geogràfics de l'escola francesa, orientada pel malaguanyat mestre Paul Vidal de la Blache, tractarem de presentar l'ambient físic de cada comarca a través de la seva evolució, i com s'hi ha realitzat l'adaptació del treball i de la vida humana mitjançant l'esforç conscient o inconscient dels aplegaments socials per superar els obstacles que a llur desenrotllament oposa la naturalesa».

Hi ha, per tant, un paral·lelisme evident entre el que Pau Vila pretenia endegar a Catalunya i el que Paul Vidal de la Blache i els seus seguidors havien ja endegat feia uns quants anys a França. Es tractava de cobrir ambdós territoris a base d'una sèrie de monografies, regionals a França i comarcals a Catalunya. La diferència és, essencialment, d'escala. És interessant destacar aquí que l'adopció unànime de la comarca com a unitat bàsica per als estudis territorials respon a una llarga tradició. Es tracta, de fet, d'una tradició que arrenca amb el moviment científic-cultural de la Renaixença i que empalma amb les reivindicacions del catalanisme polític, oposat a la divisió territorial de Catalunya en quatre províncies, imposada pel poder central l'any 1833. Vila, Santaló i la majoria dels geògrafs catalans combregaven plenament amb aquests grans corrents culturals i polítics del pensament català. No és d'estranyar, per tant, que adoptessin la comarca com a unitat espacial de referència.

Tenim encara més indicis que permeten evidenciar la influència de l'escola francesa en *La Cerdanya*. Un d'ells és el fet que Pau Vila comptà amb l'estreta col·laboració del geògraf francès Marcel Chevalier, en especial pel que fa a la part referida a la formació geològica i a l'evolució del relleu. D'altres indicis serien el vocabulari emprat, l'*esprit de finesse* en l'exposició, l'ús de l'enquesta com a base per al treball geogràfic i, sobretot el treball de camp, això és, el valor donat al coneixement directe del terreny. Vet aquí, en definitiva, un llibre viu, clar, net i amè, trets que potser expliquin en gran part el beneplàcit unànim de la premsa i l'impacte que el llibre produí entre el gran públic. El treball de camp –bàsic en aquest llibre– lliga, de fet, amb una altra faceta de Pau Vila i, en general, de la geografia catalana al llarg de tot aquest segle: el lligam entre geografia i excursionisme.

L'excursionisme no fou mai, a Catalunya, una activitat estrictament esportiva. Des de la fundació dels primers centres excursionistes –avui ja centenaris–, la intencionalitat científica i patriòtica hi fou sempre present. Els moviments culturals, científics i polítics catalans de finals del segle passat i principis del present concebiren l'excursionisme com una activitat que, en facilitar el contacte directe amb l'espai geogràfic català, afavoriria la indagació sobre els propis orígens i el retrobament de la identitat nacional. Els excursionistes col·laboren, per tant, en el desvetllament del sentit patriòtic i nacionalista,

sentiment que s'estenia més enllà dels cercles intel·lectuals per abraçar capes cada cop més àmplies de la població catalana. És així com s'explica l'excepcional vitalitat i dinamisme dels centres excursionistes catalans al llarg d'aquest segle. Què millor que la geografia –i més concretament que les noves monografies comarcals– per conèixer a fons el país? La connexió geografia-excursionisme és, per tant, òbvia, per no dir natural i gairebé espontània. Pau Vila, Josep Iglésies, Lluís Solé i Sabarís, entre molts d'altres, eren destacats geògrafs que impulsaren amb força l'excursionisme català. Només a tall d'exemple, val la pena recordar aquí que Pau Vila fou President del Centre Excursionista de Catalunya –l'entitat excursionista més important del Principat– del 1932 al 1935. Durant molts anys, els butlletins d'aquesta entitat actuaren de fòrum de la geografia catalana. Vet aquí, doncs, un home que encarnava la figura del geògraf-excursionista i també, com hem vist més amunt, la del geògraf mestre. Ara bé, Vila ha passat també a la història dels estudis geogràfics a Catalunya per dos altres fets: per haver introduït i impulsat estudis geogràfics científics seguint la metodologia de l'escola vidaliana i per haver convertit el tema de l'ordenament territorial en un dels eixos vertebradors de la tradició geogràfica catalana.

La Generalitat de Catalunya, recuperada amb l'adveniment de la República espanyola l'any 1931, es volia dotar d'una nova organització territorial de l'Administració pública. Havia de ser una divisió que substituís l'antiga divisió provincial de 1833, vista des de sempre com una imposició del poder central. Era aquesta una llunyana aspiració, sentida de temps ençà per tots els moviments culturals i recollida per tots els fronts polítics. Així, doncs, el debat comarcalista no era nou a Catalunya; el que sí seria innovador seria el tractament funcional i científic donat al tema per Pau Vila. Ell fou vicepresident i ànima de la ponència d'estudi que a aital efecte creà la Generalitat. Els treballs de l'esmentada ponència es publicarien l'any 1933. Cal recordar aquí que ja el 1931 Vila publicà un treball sobre el tema de la divisió comarcal, amb el títol: «Per una solució del problema comarcal de Catalunya. Una divisió de Catalunya en comarques». La seva postura no és exactament la mateixa que defensarà més tard, per la qual cosa cal suposar que els seus plantejaments evolucionaren com a resultat de la confrontació de parers que es donà en el marc de la ponència.

Els factors principals que es tingueren en compte en establir les noves demarcacions foren el relleu, la facilitat de comunicacions i la zona d'irradiació de cada mercat comarcal. Calia que Catalunya fos dividida en el menor nombre possible de demarcacions i que mantinguessin entre elles un cert equilibri quant al nombre d'habitants i l'extensió. Calia, també, respectar en la mesura del possible el sentiment popular, sempre i quan això no portés a un excessiu esmicolament territorial. La ponència d'estudi, talment un gabinet de planificació dels nostres dies, adreçà enquestes a les poblacions, visità els punts conflictius, recollí tota mena de dades estadístiques i elaborà mapes ben diversos. Finalment, el projecte presentat dividia el territori català en trenta-vuit comarques i nou supercomarques o regions, prenent com a unitat territorial bàsica el municipi-

pi. El projecte fou aprovat per Decret del Govern de la Generalitat del 27 d'agost de 1936, un mes després d'iniciada la Guerra Civil. En plena economia de guerra, la nova divisió territorial entrà en vigència amb el propòsit de proporcionar no tan sols un simple marc administratiu, sinó també un adequat suport territorial a la nova economia col·lectivista i planificada. Així, doncs, Pau Vila esdevé a Catalunya un dels primers artífexs del que més tard coneixeríem per geografia aplicada.

Influència i difusió de les seves idees

L'obra de Pau Vila, materialitzada en uns quinze llibres i en més d'un centenar d'articles publicats en els mitjans més diversos, s'arribà a difondre àmpliament entre els geògrafs catalans, exercint una influència considerable en els treballs dels geògrafs contemporanis i en els de les generacions immediatament posteriors. Ell fou l'introduïdor i difusor a Catalunya, a Colòmbia i a Veneçuela d'un mètode de treball i d'una forma de concebre la geografia inexistents fins llavors, contribuint així, en gran manera, a la consolidació de la geografia en aquestes tres àrees.

Tanmateix, és especialment a Catalunya on el seu mestratge va ser més influent o, almenys, on està més ben documentat. Sense cap mena de dubte, Pau Vila fou l'introduïdor a Catalunya de la metodologia regional francesa de l'escola de Vidal de la Blache. La seva *Cerdanya* (1926) és clarament la primera aportació sòlida en aquesta línia. Fou una obra molt ben rebuda i considerada pels geògrafs francesos, tal i com es dedueix per la ressenya que Max Sorre en féu als *Annales de Géographie* l'any 1928. La línia endegada per Pau Vila tindria ben aviat més seguidors. Al cap de poc apareixeran *La Plana de Vic* (1928), de Gonçal de Reparaz, i *El Priorat: l'extensió de la comarca natural* (1930), de Josep Iglésies. El mateix Pau Vila hi tornarà amb *Una assaig de geografia comarcal: el Vallès* (1930). Curiosament, però caldrà, esperar força anys abans que un geògraf català presenti una tesi doctoral seguint la metodologia regional francesa. El primer en fer-ho serà Salvador Llobet, l'any 1944, en presentar la Tesi Doctoral *El medio y la vida en el Montseny*, obra fortament influenciada per Pierre Deffontaines i Lluís Solé Sabarís. Aquest retard es podria explicar en bona part per l'esquarterament de la geografia catalana arran de l'exili forçós de bona part dels geògrafs provocat pel desenllaç de la Guerra Civil espanyola.

La institucionalització de la geografia a Catalunya, això és, la creació de l'especialitat de Geografia a la Universitat de Barcelona i a la Universitat Autònoma de Barcelona, va coincidir cronològicament amb la tornada de Pau Vila de l'exili, a finals dels seixanta. Tanmateix, en aquells moments els joves geògrafs catalans se sentien ja més atrets per la geografia anglosaxona que no pas per la francesa. Malgrat la seva avançada edat, Pau Vila va mantenir una actitud molt oberta davant dels nous corrents i enfocaments geogràfics, sense

participar-hi, però, directament. Amb un tema sí que havia manifestat el seu total desacord: amb la concepció de la geografia com a ciència social, concepció que va arribar a Catalunya a través de la geografia anglosaxona i, concretament, de la geografia americana. Segons Pau Vila, les ciències socials estudiaven directament l'home i la societat, i no pas l'home en relació amb la terra, veritable objectiu de la geografia, tal com la concebia Vila. També és cert que, si bé durant els setanta una bona part dels geògrafs catalans haguessin defensat la consideració de la geografia com a ciència social, avui ja ho farien molts menys. Hi ha molts indicis que ens permeten afirmar que s'està superant una curta etapa en què la geografia era concebuda únicament com a ciència d'anàlisi espacial i que s'està retornant a una concepció més ecològica i globalitzadora. Hom tendeix, en definitiva, a entendre novament la geografia com l'estudi de la terra com a habitatge de l'home, concepció holística que Pau Vila sempre havia mantingut.

Val a dir, finalment, que en els últims anys –concretament a partir de l'adveniment de la democràcia el 1975– la geografia catalana va redescobrir dues facetes de l'obra de Pau Vila que, abans de la Guerra Civil, havien estat característiques definitòries de la geografia catalana en general. Ens referim al tema de l'ordenament del territori i al paper de la geografia a l'escola. Efectivament, l'impacte en la societat catalana de la divisió territorial que ell propugnà –i que només es pogué posar en pràctica durant els anys de la Guerra Civil–, és encara patent avui dia. L'any 1987 el Parlament de Catalunya aprovà una llei de divisió territorial de Catalunya que seguia, a grans trets, la impulsada per Pau Vila ara fa uns cinquanta anys. En els debats previs a l'aprovació de l'esmentada llei, Vila i el seu equip foren novament recordats. Per altra banda, les idees i la figura de Pau Vila són presents encara avui en molts fòrums relacionats amb el món de la pedagogia. Els moviments de renovació pedagògica que es desvetllaren de bell nou a Espanya i a Catalunya a partir de 1975 recuperaren l'obra pedagògica de Pau Vila a l'Escola Horaciana i a l'Escola Normal de la Generalitat. Assistíem novament, a una revifalla de la didàctica de la geografia i a un redescobriments de la figura del geògraf-mestre.

Alguns escrits sobre la vida i l'obra de Pau Vila

ALBET, Montserrat (1980): «Pau Vila, una vida plena», a *Perspectiva Escolar*, 50, pp. 2-8.

CARBONELL i SEBARROJA, Jaume (1980): «Pau Vila i la renovació pedagògica», a *Guix*, 36, pp. 21-24.

CASASSAS i SIMÓ, Lluís (1979): «Pau Vila en l'evolució de la geografia catalana», pròleg a *La divisió territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de Pau Vila*, Curial, Barcelona, pp. 5-24.

CASASSAS i SIMÓ, Lluís (1981): «De la bibliografia de Pau Vila a partir de l'any 1925», a *Revista de Geografia*, vol. XV, 1-2, pp. 121-135.

- GARCIA SOLER, Carme et al. (1980): «L'obra geogràfica de Pau Vila», a *Guix*, 36, pp. 25-30.
- GARCIA RAMON, Maria Dolors i NOGUÉ i FONT, Joan (1991): «Pau Vila i Dinarès (1881-1980)», a *Geographers. Bio-Bibliographical Studies*, 13, pp. 133-140.
- IGLÉSIES, Josep (1981): *Pau Vila*, Rafael Dalmau, Barcelona.
- LLUCH, Enric (1979): «Pau Vila i Dinarès. Breu cronologia biogràfica», lliçó introductòria a *Pau Vila i Dinarès. Doctor Honoris Causa*, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, pp. 5-11.
- LLUCH, Enric (1980): *Qui és Pau Vila i quines coses ha fet?*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- NEL·LO, Oriol (1984): «El lloc de “La Cerdanya” en l'obra de Pau Vila i en l'evolució dels estudis geogràfics a Catalunya», pròleg a Vila, Pau, *La Cerdanya*, Empúries, Barcelona, pp. 7-14.
- Pau Vila: he viscut! Biografia oral. Converses amb Bru Rovira*, (1989): Edicions La Campana, Barcelona.
- SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA, ed. (1975): *Miscel·lània Pau Vila. Biografia-Bibliografia-Treballs d'Homenatge*, Montblanc-Martín, Granollers.
- SOLE i SABARÍS, Lluís (1980): «Pau Vila, l'home», a *Perspectiva Escolar*, 50, pp. 9-13.
- VILA, Marc Aureli (1981): «La tasca geogràfica de Pau Vila a Amèrica», a *Revista de Geografia*, Vol. XV, 1-2, pp. 25-34.
- VILÀ VALENTÍ, Joan (1981): «El camí de Pau Vila cap a la geografia», a *Revista de Geografia*, vol. XV, 1-2, pp. 5-24.

Alguns escrits de Pau Vila

- 1915: *Geografia física y astronómica*, Seix y Barral, Barcelona.
- 1917: *Gimnasio Moderno. Informe pedagógico. Curso de 1916*, Bogotá.
- 1920: «Assaig de recordança i crítica del que fou l'Escola Horaciana», *Quaderns d'Estudi*, Barcelona.
- 1925: «Assaig de geografia humana de muntanya», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona.
- 1926: *La Cerdanya*, Barcino, Barcelona.
- 1928-1935: *Resum de Geografia de Catalunya* (nou volums), Barcino, Barcelona.
- 1928: «Pròleg» a *El paisatge de Catalunya*, de Marcel Chevalier, Barcino, Barcelona.
- 1930: *El Vallès. Assaig geogràfic*, Casa del Vallès, Barcelona.
- 1930: *Les marques de Ponent. Primera sèrie: entre el Cinca i la Noguera Ribagorçana*, Publicacions del Centre Excursionista Rafael Casanoves, Barcelona.
- 1931: *El problema comarcal a Catalunya*, Casa del Vallès, Barcelona.

- 1931: «Localisation des anciennes industries en Catalogne», *Congrès International de Géographie*, París.
- 1932: *Atlas elemental*, Seix i Barral, Barcelona.
- 1934: «Localisation et évolution de l'industrie du papier en Catalogne», *Congrès Internacional de Geografia*, Varsòvia.
- 1937: *La divisió territorial de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Conselleria d'Economia, Barcelona.
- 1937: *La Fesomia geogràfica de Catalunya*, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- 1938: «Le peuplement de la Catalogne. Le problème géographique de l'eau», *Congrès Internacional de Geografia*, Amsterdam.
- 1938: *Nomenclàtor de municipis amb mapes de municipis i vegueries*, Generalitat de Catalunya, Conselleria d'Economia, Barcelona.
- 1945: *Nueva Geografía de Colombia*, Librería Colombiana, Bogotá.
- 1948: *Geografía histórica y económica del Norte de Santander*, Santafé, Bogotá.
- 1960: *Geografía de Venezuela. Vol. I: El territorio nacional y su ambiente físico*, Ministerio de Educación, Caracas.
- 1965: *Geografía de Venezuela. Vol. II: El paisaje natural y el paisaje humanizado*, Ministerio de Educación, Caracas.
- 1962: *Visions geogràfiques de Catalunya*, Barcino, Barcelona.
- 1967: *Joan Orpí, l'home de la Nova Catalunya*, Ariel, Barcelona.
- 1968: *Les conurbacions urbanes. Suggeriments amb motiu de l'expansió barcelonina*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell.
- 1971: *Visiones geohistóricas de Venezuela*, Ministerio de Educación, Caracas.
- 1974: «El Barcelonès i Barcelona ciutat», *Geografia de Catalunya*, vol. 3, Aedos, Barcelona, pp. 497-640.
- 1974: *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*, Aedos, Barcelona (en col·laboració amb Lluís Casassas).
- 1977: *La divisió territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de geografia de Pau Vila*, Curial, Barcelona.
- 1978: *Aspectes geogràfics de Catalunya. Selecció d'escrits de geografia de Pau Vila*, Curial, Barcelona.
- 1978: *La Geografia i els seus homes. Selecció d'escrits de geografia de Pau Vila*, Curial, Barcelona.
- 1979: *Opinions d'un geògraf i actituds d'un ciutadà. Selecció d'escrits de geografia de Pau Vila*, Curial, Barcelona.

Cronologia

- 1881: Neix a Sabadell, Barcelona, el 29 de juny.
- 1902: Primera experiència com a mestre en un ateneu obrer de Barcelona.
- 1903: Es casa amb Emília Comaposada i Vendrell.
- 1905: Funda l'Escola Horaciana, de la que serà mestre i director durant set anys.

- 1912: Becat per la *Junta de Ampliación de Estudios*, de Madrid se'n va a Ginebra a estudiar a l'*École des Sciences de l'Education*, on es diplomarà un any més tard.
- 1913: De retorn a Barcelona, es fa càrrec de la direcció del col·legi «Nou Mont d'Or».
- 1914: Contractat com a director del *Gimnasio Moderno* de Bogotà. Hi romandrà quatre cursos.
- 1918: Puig i Cadafalch el nombra secretari de l'Escola del Treball de la Mancomunitat de Catalunya.
- 1920: Professor de Geografia Humana en els Estudis Normals de la Mancomunitat.
- 1921: Estada de tres mesos a l'*Institut de Géographie Alpine* de Grenoble, dirigit per Raoul Blanchard. Primers contactes directes amb l'escola regional francesa.
- 1926: Publicació de *La Cerdanya*, la seva primera obra important en el camp de la geografia i primera pedra dels estudis geogràfics contemporanis.
- 1929: Inicia la col·lecció *Resum de Geografia de Catalunya*, que comptarà amb un nou volums, l'últim dels quals apareixerà set anys més tard.
- 1930: Professor de Geografia Comercial a l'Escola d'Agricultura de Barcelona.
- 1931: Delegat de la Generalitat de Catalunya al Congrés Internacional de Geografia de París i Catedràtic de Geografia de Catalunya i Metodologia Geogràfica a l'Escola Normal de Mestres de la Generalitat.
- 1932: Professor de Geografia de Catalunya dels Estudis Universitaris Catalans. Inici de la seva Presidència al Centre Excursionista de Catalunya.
- 1934: Delegat de la Generalitat de Catalunya al Congrés Internacional de Geografia de Varsòvia.
- 1935: Primer President de la Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.
- 1936: Inici de la Guerra Civil espanyola. Pau Vila exerceix de geògraf col·laborador a la Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya, on endega la nova divisió territorial de Catalunya.
- 1938: Delegat de la Generalitat de Catalunya al Congrés Internacional de Geografia d'Amsterdam.
- 1939: Inici del llarg exili a Amèrica, a Colòmbia i a Veneçuela.
- 1945: Publicació de l'obra *Nueva Geografia de Colombia*.
- 1946: Passa a organitzar i a dirigir el departament de geografia i d'història de l'*Instituto Pedagógico* de Caracas, Veneçuela, on restarà fins a la seva jubilació.
- 1952: Delegat del govern veneçolà al Congrés Internacional de Geografia de Washington.
- 1956: Delegat del govern veneçolà al Congrés Internacional de Geografia de Rio de Janeiro.
- 1959: Delegat del govern veneçolà al Congrés Internacional de Geografia d'Estocolm.

- 1960: Publicació d' *El territorio nacional y su ambiente físico*, primer volum de la *Geografía de Venezuela*. Aquesta obra rep el premi Atwood un any més tard.
- 1961: Jubilació, als vuitanta anys. Torna a Barcelona.
- 1964: Nomenat membre honorari de la Fundació Bosch i Cardellach, de Sabadell, Barcelona.
- 1965: Publicació d' *El paisaje natural y el paisaje humanizado*, segon volum de la *Geografía de Venezuela*.
- 1971: El President de la República de Veneçuela li concedeix l' *Orden de Andrés Bello*.
- 1976: *Profesor Honorario de la Universidad Central de Venezuela* i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.
- 1979: Doctor *Honoris Causa* per la Universitat Autònoma de Barcelona.
- 1980: Mor a Barcelona el 15 d'agost, a l'edat de noranta-nou anys.